

De nieuwsbrieven van Gerrit Jan Nijhof voor 'onze jongens overzee'.

Hold oe moar monter en kreggel. Tot schrijfs!

Cees Derlagen

Enkele maanden geleden kwam het Historisch Genootschap Lochem-Laren-Barchem in het bezit van een bijna complete verzameling doorslagen van de getypte nieuwsbrieven, die Gerrit Jan Nijhof uit Nettelhorst wekelijks schreef voor de leden van de B.O.G. die hun dienstplicht vervulden in het toenmalige Nederlands-Indië in de jaren 1948-1949.

Militairen op patrouille (bron: IS Geschiedenis)

Een tijdje geleden dook bij het opruimen van het archief van de afdeling Lochem van Jong Gelre een interessante verzameling documenten op. Het waren enkele luchtpostbrieven en luchtpostbladen en daarnaast een grote bijna volledige collectie doorslagen van de wekelijkse nieuwsbrief, die Gerrit Jan Nijhof uit Nettelhorst verzorgde voor zijn 'vrienden van de B.O.G.' die in Nederlands-Indië hun militaire dienstplicht vervulden.

Deze unieke verzameling bevat vooral agrarisch nieuws, lokaal en regionaal, maar ook krijgen grote en kleine gebeurtenissen in Lochem en omstreken de aandacht van de 'correspondent' Gerrit Nijhof. Het is misschien goed, alvorens het te hebben over deze nieuwsbrieven, even stil te staan bij wat de nu in vergetelheid geraakte B.O.G. was, èn bij de auteur Gerrit Jan Nijhof.

Het Gelders Archief geeft bij archieftoegang 1110, Algemene Plattelands Jongeren Organisatie "Jong Gelre" en voorgangers, enige informatie, die samengevat luidt:

In 1907 werd in het Broederenklooster, dat wij nu kennen als het Stedelijk Museum, in Zutphen de Rijkslandbouwwinterschool gevestigd. Het gebouw was vrijgekomen omdat de Koloniale Reserve daaruit naar Nijmegen was vertrokken. Nu konden boerenzonen er in de wintermaanden hun theoretische kennis van de landbouw bijspijkeren. In 1913 vatte een aantal oud-leerlingen het plan op om zich te verenigen en zo na het behalen van het diploma de onderlinge contacten te blijven onderhouden en samen de ontwikkelingen op het gebied van de landbouw te volgen. Wat eerst de O.B.O.G was, werd in 1915 de B.O.G., toen allerlei afdelingen in Oost-Gelder-

land samengingen. In 1958 fuseerden de B.O.G. met de Bond van Oud-Leerlingen Landbouwhuishoudonderwijs in Oost-Gelderland. In 1964 werd de naam veranderd in Algemene Plattelands Jongeren Organisatie 'Jong Gelre'.

Het accent kwam meer en meer te liggen op het bevorderen van gezelligheid. Toen de plattelandsjongeren deze gezelligheid later meer en meer buiten verenigingsverband gingen zoeken, werd de jongerenvereniging Jong Gelre opgeheven.

En wie was Gerrit Jan Nijhof, die met grote taalvaardigheid aan het eind van de jaren veertig, in de bloeitijd van de B.O.G., de nieuwsbrieven voor de B.O.G.-leden in Indië verzorgde en dat onverdroten week in week uit volhield?

Gerrit Jan Nijhof groeide op in Nettelhorst op de boerderij Hogestege aan de Nettelhorsterweg, destijds met huisnummer 16 (nu: Nettelhorsterweg 1), waar hij op 10 april 1917 was geboren. Zijn ouders Gerrit Nijhof en Gerritjen Ruiterkamp waren in december getrouwd en bij de ouders van Gerrit ingetrokken. Het was een traditioneel drie-generaties-bedrijf, want ook de grootouders woonden en werkten nog op de Hogestege. Na Gerrit Jan werd in 1919 Frits Johan geboren, die op jonge leeftijd, op 16 mei 1945, als lid van de Binnenlandse Strijdkrachten omkwam bij de Klein Dochterensebrug¹. In 1942 trouwde Gerrit Jan met Wilhelmina Christina Eijerkamp, een meisje uit Ampsen, met wie hij drie kinderen kreeg: Ineke in 1946, Frits in 1947 en Jan in 1954.

¹ Frits Nijhof kwam samen met Bartje Brinkerink om door een explosie van een landmijn bij de brug (Lochem in oorlogstijd, p. 234)

Boerderij Hogestege aan de Nettelhorsterweg, destijds met huisnummer I 6

districtsleider aan dit instituut zou afronden. Later tijdens de jaren van zijn pensioen kon hij zich met overgave wijden aan een andere passie: de geologie. Zijn grote verzameling stenen vond eerst een onderkomen in zijn eigen museum in een tuinhuisje, De Geo-Inn. Gerrit Jan overleed op 9 maart 2007 op bijna 90-jarige leeftijd. Zijn geologische verzameling is nu te bezichtigen in het Geologisch Museum te Velp.

De eerste nieuwsbrief voor de 'B.O.G Vrienden in Indië' is geda- teerd 12 april 1948. Gerrit Nijhof ontvouwt hierin de bedoeling van deze vorm van wekelijks contact met de dienstplichtige streekgenoten overzee en geeft ook al wat, vooral agrarische, nieuwtjes uit Nettelhorst en omgeving. Zo heeft een bun- zing bij Schofelman en Horsman danig huisgehouden: 200 kuikens gedood. Op Koeslag op Armoede kwam een voorbeeldbedrijf tot stand, dat misschien een oplos- sing voor de verdroging van Ar- moede zou kunnen bieden. Ook sportief nieuws kreeg een plaatsje in deze eerste nieuwsbrief: in Bar- chem was de voetbalclub D.E.S. opgericht, die in september in de competitie hoopt uit te komen. Onderaan de brief vermeldt de schrijver het correspondentie- adres:
G.J. Nijhof, Nettelhorst I 6, Post Lochem.

Gerrit Nijhof als grenadier tijdens de mobilisatie 1939.

Gerrit Nijhof als dienstplichtige grenadier, 1937.

Dit stramien zal Gerrit Nijhof meer dan zeventig brieven, tot

in augustus 1949, blijven volgen: wat B.O.G.-nieuws, enkele agrarische nieuwtjes, soms wat lokaal nieuws, een gedichtje of verhaaltje, sportnieuws uit de streek en soms wat personalia.

Zo lezen we in de brief van 26 april felicitaties aan het adres van G.J. Steenman en G.J. Schuijzeman; een verslag van de B.O.G.- jaarvergadering bij Meilink in Barchem, aan het begin waarvan stilgestaan werd bij de dood van Jan Oltvoort, gesneuveld in Indië; de doortocht van de Ronde van Nederland door Lochem; brand bij de Leo-Stichting in Borculo; een poëtische notitie over de zang van de nachtegaal die bewijst dat

Uit de nieuwsbrieven en ook uit de informatie die zijn zoon Frits mij verstrekke, blijkt dat Gerrit Jan een grote belangstelling had voor wat er in de agrarische sector omging en ook voor het boerenbedrijf aan de Nettelhorsterweg, maar om gezondheidsredenen, zo vertelde Frits Nijhof mij, moest hij zijn werk op Hogestege neerleggen. Landbouwtechniek had hem altijd aangetrokken, in het bijzonder het gewas – en bodemonderzoek. Zo trad hij in dienst bij het Laboratorium voor Gewas- en Bodemonderzoek te Oosterbeek, waar hem na het afronden van zijn avond- studie H.B.S.-B een mooie carrière wachtte, die hij als

het 'werkelijk Lente' is geworden.

De luchtpostbladen en – brieven uit Indië bewijzen dat de nieuwsbrieven wel degelijk door de jongens op allerlei legerplaatsen werden gelezen. Zo treffen we brieven aan van de reeds genoemde G.J. Steenman, G.J. Schuijzeman en van Joh. Slagman, G. Imenkamp en H. Harkink.

Een paar nieuwsbrieven uit de winter van 1948-1949 zal ik hieronder wat uitvoerig behandelen. De reden is dat juist in deze maanden de strijd in Nederlands-Indië een dramatische wending nam.

De eerste politionele actie was begonnen in de nacht van 20 op 21 juli en geëindigd op 4 augustus 1947. Doel van de operatie was in de eerste plaats de verovering van de economisch belangrijke gebieden. Aan de eerste actie kwam een einde na een oproep van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties om de strijd te staken. Militair en economisch gezien was deze eerste actie een succes.

De tweede politieke actie ging van start in de nacht van 18 op 19 december 1948. Doel van de operatie was de uitschakeling van de politieke en militaire lei-

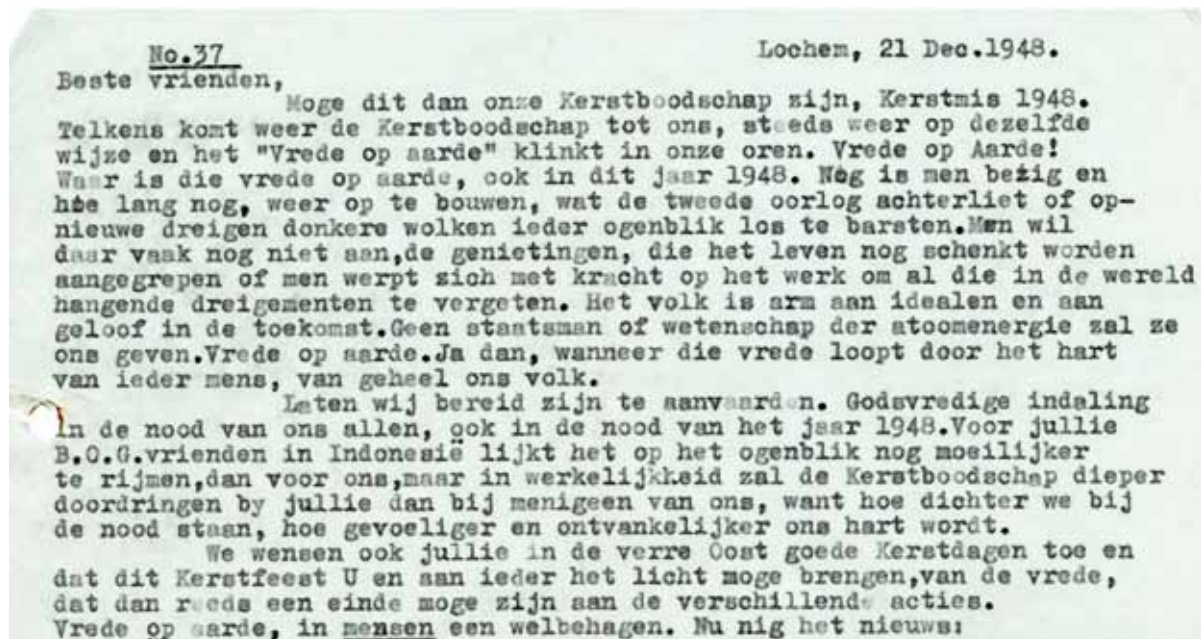

Soldaten uit Laren en/of Lochem die in Nederlands-Indië dienst deden. Een ervan is Braakman uit Laren. Foto: Mevrouw Braakman op de Hoge Weide

ding van de Republiek en de bezetting van de belangrijkste regeringscentra op Java en Sumatra, waaronder de Republikeinse hoofdstad Djokjakarta. Deze 'Operatie Kraai' eindigde op Java op 31 december 1948 en op Sumatra op 5 januari 1949. Deze tweede campagne liep echter na de aanvankelijke successen - Djokjakarta wordt bezet en president Soekarno wordt gevangen genomen - voor Nederland uit op een politiek, diplomatiek en militair fiasco. De Veiligheidsraad veroordeelde de militaire actie, Nederland raakte internationaal geïsoleerd en de militaire kracht van de Republiek was niet gebroken, integendeel.

Nieuwsbrief 37, 21 december 1948

Nijhof begint met een kerstoverpeinzing, waarin hij zorgvuldig politieke uitspraken achterwege laat:

Het nieuws betreft vooral de plannen van DOMO om in Beilen een grote melkpoederinstallatie te stichten; de verbreiding van rundertuberculose onder ongeveer 5000 personen; de wonderkip van G. W. Roessink in Klein-Dochteren, die eieren legt van anderhalve ons; het afscheid van meester Beumer van Nettelhorst; de lage melkprijs en de prijs van de klei-aardappelen, al zal die informatie de boerenjongens uit Nettelhorst en omgeving niet erg interesseren.

Hij sluit af met een toepasselijk citaat van onze grote dichter Joost van den Vondel:

*De vree, een schat bij velen bekend
Die overtreft triomphen zonder end.*

Nieuwsbrief 38 van 27 december 1948 bestaat in zijn geheel uit een nogal stichtelijke overpeinzing:

No. 38. Lochem, 27 December '48.

Beste vrienden,
Uren, dagen, maanden, jaren, vliegen als een schaduw heen! We staan aan de drempel van het jaar 1948, nog een wijle en de klok zal voor het laatst in dit jaar haar 12 slagen laten horen. Wat vliegt de tijd. Het is niet bij te houden. Aan het begin van 1948 hadden wij allen nog zulke plannen, een vol jaar voor ons en nu.. zo goed als weer voorbij. Het doet ons denken aan de woorden: De tijd vliegt snel, gebruikt haar wel! Als men op de laatste dag van het jaar samen is, kan het niet anders of we voelen, dat verleden even weemoedig aan. Het is tenslotte toch scheiden. Traditiegetrouw gaan op het platteland velen op de laatste dag van het jaar naar het ouderlijk huis. Zouden we op die laatste dag van het jaar door bijzondere omstandigheden niet in het ouderlijk huis kunnen zijn, dan toch zijn onze gedachten daar en dan zitten we toch een ogenblik in de familiekring bij de warme haard. We beleven samen een weemoedig scheiden maar ook een blij verwachten! Wat zal 1949 brengen? Gelukkig dat wij jongeren hoe arm ons volk ook is, geworden aan idealen toch altijd nog weer idealistischer zijn dan vele ouderen. Dat past ons, ook in de nood van deze tijd. En al zullen al die idealen niet verwezelijkt worden, ook in 1949 niet, wij zijn in verwachting en het geeft ons moed! Moge ook jullie vrienden in Indonesië de moed bezitten in deze harde dagen het nieuwe jaar blijmoedig in te gaan. Een gezegend nieuwjaar!!
Wat de toekomst brengen moge, mij geleidt des Heeren hand,
Moedig sla ik dus de ogen naar het onbekende land.
Leer mij volgen zonder vragen, Vader, wat gij doet is goed,
Leer mij slechts het heden dragen met een rustig, kalm gemoed!

In nummer 39 vermeldt Nijhof na de traditionele nieuwjaarswens voor de jongens in 'wel zeer bijzondere omstandigheden' het prachtige weer, 'zeer gunstig voor de landbouw'. Het is goed weer voor het uitstrooien van de kunstmeststoffen, die weer goed verkrijgbaar zijn. In Lochem komt misschien een centrale administratie voor rundveefokverenigingen. In Friesland gaat men bevers fokken. De mond-en klauwzeerepidemie breidt zich uit. De tbc-bestrijding wordt flink ter hand genomen.

Alsof de schrijver zelf wat moeite heeft met dit serieuze nieuws, gooit hij het roer om en komt hij met enkele onschuldige soldatenmopjes.

Kapitein: Sergeant, doet die man daar zo schutterig?

Sergeant: Hij is in het burgerleven kantoorklerk, kapitein, en als ik op de plaats rust commandeer, probeert hij altijd zijn geweer achter zijn oor te steken.

Hierna weer wat plaatselijk nieuws: in café Bosch in Barchem vond een 'ontwikkelingsavond' plaats van de VZOD en BOG. De leiding was in handen van de heer Beumer, die na de volkszang een praatje hield over het dialect. Hij wees erop dat er niets op tegen was dialect te spreken, althans tegenover personen die het dialect verstaan. Het dialect zal z.i. verdwijnen om plaats te maken voor het Nederlands. Hij hoopte dat het dialect 'door verruwing niet in minder aanzien zou geraken'. De heer Beumer las daarna nog enige verhalen in dialect voor en begeleidde even later de volkszang op viool. 'Om 10 uur gingen allen iets verrijkerd huiswaarts,' besluit Nijhof, wat zuinigjes.

Terwijl de situatie in Nederlands-Indië door de guerrillatactiek van het Indonesische leger allengs gevaarlijker wordt, begint in Lochem het normale leven op gang te komen. In Nieuwsbrief 40 van 10 januari 1949 meldt Gerrit Nijhof dat de praatavonden in de buurtschappen van de bedrijfsvoorlichting veel belangstelling hebben getrokken. De centralisatie van de veefokverenigingen krijgt ook alle aandacht. De fokveedagen, onder andere in Laren, worden een groot succes genoemd. Het gaat goed met de export van stamboekvee: voor bijna 5 miljoen gulden. Niet zonder humor vertelt Nijhof dat er op De Heest onder toezicht van een landbouwkundig ingenieur een ooievaarsnest is gebouwd en hij vraagt zich af of dit te maken heeft met de verhoging van de kinderbijslag.

De nieuwsbrieven van 16 en 23 januari openen beide met een kort weerbericht: het is prachtig zacht winterweer, 'bijna net zo mild als bij jullie.' Maar daarna gaat het in de nummers erna weer snel over broedprogramma's voor kuikens, EHBO-cursussen op het platteland, het tekort aan bij-

envolken, de bestrijding van veeziekten en de veredeling van landbouwgewassen. Het optreden van de Larense Boerendansers in Vaassen zorgt in dit relaas voor een wat lichtere toets. Nijhof heeft zich vooral tot taak gesteld om ervoor te zorgen dat de vrienden in de tropen geen al te grote kennisachterstand oplopen op hun vakgebied. Het kost nu, maar misschien gold dat ook voor Gerrit Jan Nijhof, toch enige moeite zich voor te stellen hoe de militairen daar op Java of op een van de andere eilanden dit agrarische nieuws hebben zitten lezen. Dat verklaart misschien de grote verscheidenheid van nieuwtjes waarmee Nijhof zijn brieven vult. In de nieuwsbrief van 23 januari gaat het bijvoorbeeld over een door Stork ontworpen sterilisator voor flessenmelk, de export van piepkaukens naar Frankrijk, het belichten van de koeien voordat 'ze tot de stier worden toegelaten' en het plan van het ministerie om de roggeteelt te beperken. Gelukkig is er ook wat 'luchtiger' nieuws: de wonderkip van Markelo die eieren legde van 150 gram, is overleden; de molen van Laren wordt gesloopt en spreuwen vernielen de oevers van het Twentekanaal. Interessant is het laatste gedeelte van de brief waarin het gaat over de eisen waarin de jonge boeren moeten voldoen. In een van de landbouwbladen had Nijhof gelezen dat jonge boeren minder lezen en minder bereid zijn bestuursfuncties te vervullen, omdat ze aan het bedrijf gebonden zijn, mede door het gebrek aan arbeidskrachten. Daardoor verdiepen ze zich te weinig in landbouwkundige en maatschappelijke problemen. Een pientere jonge boer moet niet geheel opgaan in het bedrijf, maar moet belangstelling houden voor wat er in zijn streek, maar ook in Nederland en daarbuiten gebeurt. Het lijkt of hier de schrijver hier zijn eigen situatie op de boerderij in Nettelhorst op het oog heeft.

In de Nieuwsbrief no. 43 een uitvoerig verslag van de vergadering van de B.O.G.:

wassen rund en fl.1.75 per stuks jongvee. Nu volgt het verslag van de B.O.G.vergadering. Deze keer een belangrijke schotel, h.l.die van een drukbezochte vergadering op 28 Jan. bij Passan. 73 Leden der B.O.G. vertoefden in de dikke sigarettenrook om de voorzitter, de Heer Eyerkamp voor de laatste keer zijn voorzittershamer te zien hanteren. Na de opening en notulen waar niets over te zeggen valt dan, goed, volgden de mededelingen. G. Nijhof bracht naar voren, dat het verbod voor het verbouwen van rode wortelen voor de landbouwer misschien opgeheven zal worden. Dit is door de Stichting van de landbouw ter hand genomen. Ook de actie voor de rattenbestrijding werd besproken en was reeds ter hand genomen door leden van de B.O.G. in de Gem. Laren. Het bleek dat op verschillende boerderijen, goed werk was te verrichten. Bij het op- en overslagbedrijf werden in een dag 200 ratten vernietigd. De Heer van Krimpen sprak nog een warm woord voor de grasdrogerij, en bracht verder de aanleg van een chili-proefveld naar voren. Die zal worden aangelegd bij H. J. Veltkamp. Vervolgens kwam een uitgebreid jaarverslag van de secretaris Jan Lubberdink. Deze was prima in orde en bevatte in korte trekken het volgende. '48 was voor de landbouw een vrij gunstig jaar. Grondopbrengst en productenprijzen waren goed. Dit laatste danken wij ook aan de georganiseerde landbouwmaatschappij met B.O.G. als opleiding, een sterke standorganisatie te maken. Ledental 31 Dec. '48 185. Gehouden ledenvergaderingen 8. Cursussen werden gehouden in fruittelt en V.H.s. en coop. cursussen. Keuringen: graslandkeuring, D. J. Meuleveld was no. 1 in het gras verbouwen, terwijl voor de boomgaardkeuring H. J. Lubberdink het fruitbaasje van de afdeling Lochem bleek te zijn. '48 Gaf

Ook wordt er in de vergadering aandacht gevraagd voor ernstiger zaken:

Hierma komt ons een droevig gebeuren in de gedachten door het zo plotseling overlijden van J. P. Oltvoort te Lombok en B. J. Esselink te Barchem. Dat zij rusten in Vrede! Verder gaan onze gedachten naar onze vrienden in Indonesië. Enkele onder hen zijn al meer dan twee jaar in de tropen. Aan het einde van het jaar werden zij wel heel zwaar op de proef gesteld, door het inzetten van de positionele actie. De Kerst- en Nieuwjaarsgroet werd hen per gramfoonplaat toegezonden. We willen hopen, dat we allen het volgend jaar weer in onze kring hebben. Dit in korte trekken overgenomen uit het

De vergadering wordt besloten met een huldiging van Jan Eyerkamp en Jan Rood, beiden uit Ampsen voor hun werk voor de vereniging. Zij ontvangen 'een vierkleurig vulpotlood'. Voor enige hilariteit zal de diefstal van een paar koeken bij bakker Lensink in Klein Dochteren door een paar tuchthuisboeven hebben gezorgd. De Lochemse politiemacht bleek niet in staat de beide booswichten in het Grote Veld op te sporen.

Over de kerstgroet op grammofoonplaat die eind 1948 naar Indië was gestuurd, gaat ook de brief van G.J. Steenman, die hieronder in zijn geheel is afgedrukt.

Woot-Jawa
 I "Kramjah" 20.12.48
 Geachte Secretaris der B.O.G.
 Enkele dagen terug
 weer een prima brief-
 ontvangsten, met als inbode
 een grammofoonplaat. Daar
 we op het moment geen van
 allen een grammofoon bezaten,
 moest ik eerst op spinn-
 om een grammofoon te zoeken
 hier in Kramjah, wat me
 spoedig gelukte, nu de
 plaat was zeer duidelijk en
 de rede van de voordrachten
 waren warme woorden voor
 ons hier in de tropen.
 Voor dit gestuurde, m'n op-
 rechten dank.
 Verder wens ik alle B.O.G.
 vrienden, een heel Kerstfeest
 en een gelukkig Nieuwjaar.
 Als deze brief overkomt, is
 hier in alles weer verandering
 gebracht. Het is hier een
 heer vast nou lopen, was de
 betien en de onderhandelingen
 met de Republiek werden stop-
 gezet door de Hollanders, met
 als gevolg dat j.l. zondagocht
 19 Dec '48 alle Status-qualificen
 werden overschreden, met de
 opmars naar Djoeja en de rest
 van de Republiek te bezetten,
 ten einde verdere terreur en
 overwinst te vermijden.
 Alle onderdelen - hier - hier
 - doen niet mee aan deze actie,
 en blijven op hun aangewezen
 posten. We zullen hopen dat
 de verliezen van onze kant zo
 gering mogelijk blijven en dat
 om spoedig - wat allen een
 einde komt, en de trisnulle over
 een komt te verwezenlijken en te
 vens verdere demobilisatie spe-
 -dig voort kan worden.
 Vele jongens zitten al langer dan
 a jaren hier, en verlangen alle
 heel eens weer naar Summa
 wonen in het Moederland
 102

Handwritten letter on the left side of the envelope, continuing the text from the top page.

Handwritten letter on the right side of the envelope, continuing the text from the top page.

Luchtpostbrief
 Niets insluiten
 MILIT
 PORT
 IN ACTIEVE DIENST
 J. A. Pubbedijk (sec
 B13 Pl. Dochter
 Rochem 1/4
 NEDERLAND

VOOR LEEGER Militair G.J. Steenman
 Algemeer 4-III 1-1-48 - 1-1-48
 Rang II Luit. 1-1-48
 Legervoortdeel 1-1-48
 Veld - Postkantoor 1-1-48 - 1-1-48

VOOR MARINE
 Rang of stand
 Schip of Inrichting
 Marine Postkantoor
 Mannen

Handwritten signature: J. A. Pubbedijk

Medewerkers aan de Snip- en-Snaprevue van de B.O.G., 1939. Bij deze revue werd meester Van Krimpen, links onder zijn portret, in het zonnetje gezet. Gerrit Jan Nijhof, die Snip (?) speelde, zit, op de twee rij van onder, eerste van rechts. (foto uit particuliere collectie).

De laatste nieuwsbrief in deze verzameling is no. 72 van 22 augustus 1949. Het is niet de laatste van de hand van Gerrit Jan Nijhof, want hij besluit zoals gewoonlijk met: 'De beste wensen tot de volgende week. Uw B.O.G. vrienden.'

Nederland had in december 1948 een militaire overwinning behaald, maar op het politieke en diplomatieke vlak lagen de zaken anders: de Veiligheidsraad eiste dat Nederland de strijd zou staken en de gevangen Indonesische leiders zou vrijlaten.

In december 1949 tekende koningin Juliana de soevereiniteitsoverdracht in het Paleis op de Dam. De strijd in Indonesië had aan Nederlandse zijde aan meer dan 6000 militairen, onder wie vele dienstplichtigen, het leven gekost, onder wie het B.O.G.-lid Jan Frederik Oltvoort. Toen hij op Lombok sneuvelde, was hij net 22 geworden.

En het zou niet lang meer duren of op alle Lochemse lagere scholen werd Props kaart van Nederlands-Indië van de wand gehaald en kwamen 'onze jongens' naar huis.

Bij het schrijven van dit artikel wist ik me verzekerd van de steun van de kinderen van Gerrit Jan Nijhof en heb ik dankbaar gebruik kunnen maken van de op- en aanmerkingen van Frits Nijhof. Ook de foto's komen uit zijn bezit. De foto van de B.O.G.-revue komt uit het bezit van Bertha Lubberdink van De Kok, die mij ook zeer behulpzaam was bij mijn naspeuringen.